

W. J. W. W. W.

792

U-53

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԱՅԵՐ
ՇԱՐՀԻՔԻՆ ԼՐԱՑՐԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

այս և՛ առկա նախքան
այսմ-բացարձակը՝

ՄԱՐԴԱՆԵ ԵՎ ԽԱՆՏԱՆԵ

27 էջ, զիջք 7 ս.

ՆԱԲԱԶԱՆԱՆԻ

1. ԱՐԱՂԱՆԻ ԵՆՎԱՆԵ

ԳՐԱԾԱՅԻՆ

ԽԱՆՏԱՆԻ ԶԵՆՈՒՆ

28 էջ, զիջք 1 ս.

ԼՐԱՆՈՒՆ ԿԱՐՏԱՅԵՐ

29 էջ, զիջք 2 ս.

ՄԱՆԿԱՅԻՆ ԽԱՆՏԱՆԵ

Հիշք 22 էջ, զիջք 2 ս.

ԳՐԱԾԱՅԻՆ ԳՐՆԵ

(տարբեր թվեր)

31 էջ, զիջք 3 ս.

ՇԱՐՀԻՔԻՆ ԼՐԱՑՐԱՅԻՆ

(Հայկերեն և արաբերեն թվերով)

Հիշք 30 էջ, զիջք 24 ս.

792.1 (48.925) [u] [u]

U-55

14222

ՄԻՐԱՆՈՒՅԸ

1857—1932—1957

A 7
16722

ՀԹԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ 1957

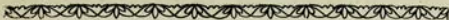
Կազմող
Լեւոն Իսկանձյան
Իմաստասեր
Ունեւոր Գրառու

6414

Այո, եւ ո՛ր գրեմ իմ աշխարած խաղերը, իմ
հաղմունքով, քրտինքով, արցունքով բաշ-
մացրած խաղերը, իմ ջգերի քայքայումով,
առողջութեանից ամեն անգամ մի մաս փրկե-
լով, իմ զգացմունքներից ամենազեղուները, ամե-
նաքաթմը պոկելով իմ սրտից՝ խաղերս տալիս
եմ սիրած մողովյոգին, ո՛ր պանեմ եւ նրան,
ո՛ր բայցեմ, որ շիրլի:

ՍԻՐԱՆՈՒՅԸ

Միլանուշը հայ թատերական կուլտուրայի զարգացնելից է. մեկն այն զորեղ անհատականություններից, որոնք իրենց անվան հետ են կապում թատրոնի պատմության մի ամբողջ դարաշրջան: Միլանուշն այն իզակի արվեստագետներից է, որոնց գործունեությունը բարձրացրել է հայ թատրոնի հեղինակությունը ոչ միայն ազգային իրականության մեջ, այլև հայրենի երկրի սահմաններից դուրս:

Մեր միայն Միլանուշը ոտք չի դրել և ո՛րք անհա, որ չի հասնել նրա համբավը: Կատարելով իր անդրանիկ քայլերը Բուֆոյի ափսոսին, նա քոլորովին երիտասարդ կնիք է կտրել, անցնել Թուսաստան, հիացրել մոսկվացուն և պատերազմել, հասնել մինչև Բալկաններ-

ընդ, կղնիք է անտիկ աշխարհի օրջանում: Արմենյում, ինչպես և Պարսկաստանում: Քանի՜-քանի անգամ անագին համապարհ է կտրել ու անցնել մինչև Ալեքսանդրիա ու Ես-հիդն, չափել Նեղոսի ափերը, քարվաքնել հզիպտական քուրցերը: Ամենույնից հիացնել են նրանով ու գրվատել, ամենուրեք համարել այնպիսի զնյաասանումի, որի մասնակցությանը պատվարեր կարող էր համարվել յուրաքանչյուր բնմի համար:

Միլանուշը արվեստի քուրմ էր, սակայն ոչ կյանքից ու ժողովրդից կտրված: Նրա շրջագայությունները հայրենասիրական խորհուրդ ունեին: Նա ազգային հպարտության է ներշնչել, փառք ու պատիվ է քերել հայրենի երկրին: Ամա զնյաասանումին կամենում էր,

որ աշխարհի շրջա ժաղերում էլ իմանան, թե
դարեր անընդհատ արյան մեջ շողացող հոգի
էլ ընդունակ է հոգեկան քարեր և ամենազվաժ
թոխքներին:

Միրանուշի դերասանարտումները հանդուգն
և փայլուն լինելով՝ ամպերի խորք են ունեցել,
միաժամանակ ամպերի վարպետությամբ,
ըստ որում: Բնականն ու կատարելությամբ
ախլափ միաժույլ, որ ժամանակակիցների
համար դժվար է եղել գնա մի պան վերամուշ
ամենազոր ճրագույրից և դերասանուհու խո-
ղի մասին ստոր զատազույթուններ անել:

Միրանուշի արվեստը պարզ էր, ինչպես
նշմարտությամբ, միաժամանակ նշմարտու-
թյան նման խոր: Անկախ նրանից, թե պինդ
կարգալիս ու ի՞նչ հզորացություն էր գալիս,
միևնույն է, ներկայացման ժամանակ հակվում
էր դեպի դերասանուհու խողը, համակվում
նրա քաջասրտությամբ: Բնում էր նա անվերա-
պահորեն համոզիչ էր: Անպես էր հավատաց-
նում, որ տարախառնի տեղ չէր քաղնում
ալլա: Խաղալիս քուրթին անխափ ներառ-
կում էր իրեն, կանխակալ տրամադրվածին
անզամ առիպում մոռանալ, որ նրա տեսածը
ներկայացում է, հավատացնում ամբ աս-
տիճան, որ դիտողն անհանգիստ արտով ըս-

կըսում էր հետևել հնրասանու կյանքի պատ-
մաքյանը, առիպում էր իր հետ շալ, արցունք
թափել նրա քաթոռի վրա:

Հակված չլինելով դեպի տեղափոխումը, իս-
պառ մերժելով կենցաղախառնությունը՝ Միրա-
նուշի հայացքն ուղղված էր դեպի մարդկա-
յին հոգու անհասանկ խորությամբները, ար-
տիստուհին նախընտրում էր հոգեբանական
քաղց դրությամբներ, հակառակն ապրում-
ներ, մարդկային խնկրած հարաբերությու-
ներ, անել վիճակներ: Եվ ինչ էլ որ խաղար
Միրանուշը, ինչ ժամանակների մարդ էլ
լիներ կամ որ երկրին էլ պատկաներ նրա հե-
րոսուհին, միևնույն է, թեմից հորդում էր
կյանքով առջնուն սեր: Մի խորին քաթիժ
կար դերասանուհու արվեստի մեջ, որա հետ
միասին զորեղ, ներդաշնակ, ամբողջական և
ազատ մարդու երազանք, մտքի պացում,
կարտ, ձգտում, անացին հուանդ, որ արտա-
հայտվելու ասպարեղ է որոնում, ինչպես աշե-
կած ծովը, զարնվելով ծեռուտ ափերին, ելք
ու ճանապարհ է փնտռում:

Աղամյանից հետո, թերևս ոչ մի դերասանի
շուրջ ախպիսի խանդավառ պաշտամունք չի
ստեղծվել, ինչպես Միրանուշի: Եվ դա հա-
կանալի է, որովհետև քերն են ախպես պատ-

կրնել ցնդեցին ձգտումների խորտակման ողորդությամբը, ինչպես Միրանուշը: Այդ թեման Միրանուշի ստեղծագործության մեջ ցնցել է ժամանակակիցներին, քայքայ ոչ հուսահատեցրել:

Դերասանուհու ստեղծած ամենամեղայն, նույնիսկ հուսահատության պահին իր վրա լինոք քարձրացնող կերպարն անգամ իրավասության նկատմամբ մնում էր անհաշտ: Ահա այդ անհաշտությունն էլ կազմում էր դերասանուհու դիրքավորումը, նրա խաղի գաղափարական հատիկը: Պատկերելով իր հերոսուհին իր հոգեկան հարստությամբ, անհատնում ցնդեցնությունները, արվեստագետը թեմից ծառացել է նրա ստեղծական կացության դեմ: Իր խաղի մեջ դնելով վիրավոր մի սիրտ՝ նա քողքի ճիւղ է քարձրացրել, պահանջել ու պաշտպանել է կնոջ իրավունքը, նրա արժանապատվությունը: Գուրգուրել է մարդու գաղափարը, քարձրացրել մարդուն մարդու ուշքով: Դերասանուհին վրժի ու ցասման կողմնակողմ հաստատել է կյանքը, վառ պահել հույսի անմար կրակը մարդկանց հոգում:

Միրանուշի ամեն մի խաղից հետո որոտացին ծափերն ու խելահեղ կանչերը կատարյալ արվեստի հանդեպ ունեցած սուրբի

և հիացման արտահայտություն էին անշուշտ, քայքայ միաժամանակ, գուցե և նախ և առաջ՝ քարձրացել հաստատումն այն հաղթանակի, որ դերասանուհու խաղով տանում էր քարձր մարդկայինության իդեալը:

Ծաղկելով, որ իր ստեղծագործությանն իրենից հետո չի մնալու, ինչպես քանաստեղծի գործն է մնում կամ նկարչի կտավը, Միրանուշը տանջվել է այդ մտքից: Եվ խնայեմ, ի՞նչ է մնացել մեծ դերասանուհու մահից հետո, լրացրային հոգեկաններ, ժամանակակիցների հուշեր, ինչպես և լուսանկարներ, որոնց ջնախի մասը ժողովված է այս աշխոմում: Կարո՞ղ են դրանք փոխարինել դերասանուհու արվեստին, հիացնել, ցնցել ու ապրեցնել մեզ: Իմարկն ոչ: Բայց դրանք, միացած ժամանակակիցների վկայություներին, հեռավոր, թեկուզ արտաքին պատկերացում են տալիս նրա ստեղծած կերպարների մասին: Թերթում ենք աշխոմը և մեր առաջ կանգնած է Համլետը մարդկային անհուն մի տառապանք դեմքին, նրա կողքին փշրված սրտով Մարգարիտ Գոթինն, աշխարհի անարդարություններից ցնցված Մադլենը, վրժի ու ցասման զբաղումով համակված Մեդեան, վերջապես՝ Հովհաննան՝ մի դեպքում ցավալիս տանջանքի

աշտանայտութեանն աշքերի մեջ, մշտա զնդրում՝ հերտացած... Սովորական լուսանկարներ ընն դրանք, այլ մի հայակապ, քաջ վազուց անձնացած խաղից փրկւած փերթնյ, որ պահպանել են մեզ խոր ապրումի մի պահը, մի շարժում, մի հայացք միայն, քողնելով, որ մնացածը լրացնի յայտարանչութիւն իր երևակայութեան ուժի և թռիչքի համեմատ:

Հափշտակութեամբ է Սիրանուշի անունը տալիս և՛ նա ով տեսել է զերասանուհուն բն-

մում ու զգացել նրա արվեստի հուժկու ազդեցութեանն իր վրա, և՛ նա, որ տարիքի բնութամով շէր կարող տեսնել, քաջ ըսել է նրա մտաին կարողացել է և օրինական հարստութեան է ապրում, որ հայրենի արվեստի պատմութեանը նոխացած է Սիրանուշի պայծառ անունով:

ԹՈՒԲԵՆ ԶԱՐՅԱՆ

21. 3. 57.

ՍԻՐԱՆՈՒՅԸԸ
կյանքում եւ թեմի վրա

Յամեկու թաեկան Լառաիւմ

Անտիպոյր Նկարները պատկերում են Արաւուշին կյանքում:

Հայկ և Սթանլա

Պարիս
Վեդերիչի Հոր-հոր պատ

Անտի — զինք մեկ Գոհ

Յարին
Վերջերի չոր-չոր ազատ

Պրահայի Կարմիր Միջնակ. Կարգաւոր. Գործարարներ և Քարէի Եւս
(18-րդ դարի քանդակներ, Փարիս):

Պատկերային ժամանակակից
գեղարվեստ

Մուգան — (Մուգան)

14222. 6444

A $\frac{1}{16722}$

Մուգան-Մուգան

-17-

Անուժեհ—Վեպրիճնի պ'Անուժիքը

Անուժիկ—Վեպրիճի

Աննա Վիսարյան—հիշատիկ արձիքը

Եսկա—Անդրիան Բաւկա :

Իսկո — Հիշարիտ Յակոբ

Հովհաննէս — Վարդանանի կոստյումը

Հովհանն

«Օրդնակի» հուշարձան

-23-

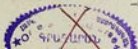

Белая — «Умная»

Գաղափար
 Վառլեյի աշխատանքի

Մարգարիտ Լավրենցի Գևորգյան

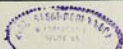

—27—

Միանգույնը համիտի գերան
համիտի

Մազկէ—Վարդան

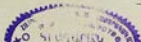

Նազրեան
Վարդանի մահը

Քիւզա—Վառլա Քիւզա

Буклет
«Портрет Марии Сергеевны»

Յրանայր Նիկոլ Աղայան, Լալանէն Բարիկյան, Փասանեմ, Լալան-
էն Սեփանյան, Պապ Յասկա, Երեմ Քաչան և քաներային ժրտ
անգամներ ին (Եւր, 1902 թ.):

Կարա—Շարքեցեան

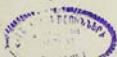
Յրանայր Յրա Մարտիկ, Արաճ Լուսինյանի և ձեռք զր խոսք
յուսուակերի ին (Նոյակ, 1906 թ.):

Իսկ
Շ-ԳԵԼԵ

1911-1912

Գրանույթ
ախտանշանաբանական հաստատում

Spreading Wings and
 (Wings)

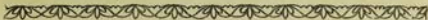

Միսնույի ժառանգը Խաչիկում
Գա՛ն Բ. ԱՂԱՏՈՒՆՆԻ

Միսնույի կիսանդրին, որվան հովանի
և գրականության բանգարանում (Ներսիս)

Գա՛ն Բ. ԱՂԱՏՈՒՆՆԻ

ՈՒՐԱՆՈՒՅԵՒ ԱՍՈՒՅԹՆԵՐՆԵՐ

Ընդհանուր մարդկության զարգացման սաստաքը
 եղող թատրոնը լուսավորում է մարդու զբարոյա-
 կան կյանքին՝ հանապարհը, զարգացնում է միտքը,
 բարձրացնում է սիրան ու հոգին՝ ազնվագույն
 զանգվածներով և պատրաստում հասարակու-
 րյան օգտակար անդամներ և պատվարիք քաղա-
 քացիներ զին գաղափարներով տոգորված:

Թատրոնը, զեղարկեսց ոչ միայն ներացնում,
 ազնվացնում է մարդու ներքին զգացմունքները,
 այլև լեզուն պահպանելու ուժով միջոցներից մե-
 կըն է:

Բեմը նպատակ ունի բարձրացնել մայրենի լեզվի
 նշանակությունը, ուսուցանել այդ լեզուն:

Արվեստը չի ծերանար:

... Ոչ մի հալածանք, ոչ մի հարված չեն կար-
 զացել ինձ չեղել այն հանապարհից, որ իմ փորոր-
 կայից կյանքի ուղին է եղել, անդադար և անապառ
 շարունակել եմ առաջ գնալ գեղի իմ ձգտած նպա-
 տակը:

... Իմ առաջնորդն է եղել աշխատությունը:

Համաստեքյունը մարդու ամենամեծ առաքինությունն է

... Առանց լուրջ և հասունացած մտքերի արտադրության, առանց անկողմնադատ ու փորձառու վարիչների ինքնակամ ջանքերի երբեք կզնչի չէ բեմը տեսնել նախանձկի վիճակի մեջ:

Իս պարտական եմ իմ գոյությունը ետկիսի հասարակության, որ փրկել է ինձ, պահպանելով իմ ռոմբը և զարգացնելով իմ մեջ գտնված ջնդու-նակությունը:

Ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն րոպե ես ապրում եմ և կապիմ միմիայն իմ գեղարվեստի լայն հորի-զոնում:

Ես ապրել եմ գեղարվեստով, և կուզեմ ապրել անով մինչև իմ վերջին շունչս:

Երբ մեծ է արվեստագետի սերը՝ նա վազում է, սլափում է և չի կանգնում ոչ մի խոչընդոտի առաջ,

երե նույնիսկ այդ բարձունքներից անցած ժամա-նակ նա զլորվի և անհետ կորչի:

[Համկետը] փոխանակ կեղծակեր, ունայն և չղջ-ջորս աշխարհի՝ ուզում էր մի նոր աշխարհ ստեղ-ծել...

... Վեները, անհասական համոզմունքներից առաջ կան վիճարանությունները կարևոր են մի որևէ ծրագիր մշակելու, մի որևէ հասարակական, ազգո-գրու գործ կատարելու ժամանակ, որպեսզի այդ ծը-րագիրը, այդ գործը ծառայի գեղեցիկ նպատակի և դրված լինի առողջ և հաստատ հիմքերի վրա:

Թատրոնը, ինչպես մեզ բոլորիս հայրնի է, բա-րոյական կրթության մի ուսումնարան է:

... Մեր մայրենի լեզուն ազգային պարծելի վար-դքն է, առանց նրան մենք չունենք հրապույր, առանց մայրենի լեզվի մենք համարյա մեռած ենք:

Բարոյականը բարձր է, քան նյութականը:

Աղամյանը գեղարվեստական մի մեծ հոգի էր, մի
եղակի երեսյո՝ մեր թատերական պատմության
մեջ... Այդ տաղը չի հանգչում, նա ամենայն ոք
ծագում է մեր սրտում, նա փայլում է մշտապես:

[Դերասանը պետք է] ունենա տաղանդ և աշխա-
տասիրություն, զիպուն զգացմունքներ, վառ երես-
կայություն, անժայռ, անտանձան թոխքներ, ետանդ,

քննական ճայն, կոկորդային հարուստ նվնջներ,
մաքուր և հասակ արտասանություն, գնդեղիկ տո-
գանություն և մանտանդ մտավոր զարգացում:

Ես շնորհակալ եմ քեզնից, իմ սիրելի հայ ժողո-
վուրդ, ես տարիներից ի վեր սիրել եմ հանձին հայ
ժողովրդի՝ բեմը և հանձին բեմի՝ ժողովուրդը:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿՈՏՆԵՐԸ ՍԻՐԱՆՈՒՅԵՒ ՄԱՍԻՆ

Դուք երեսունինը տարի անգուցար, զեղարքնա-
տի մուրնը ձեռքն անձնվեր կռնչիք, կոփնչիք,
ամեն խաչ ու խաթ ոյնյաչրիք, Ձեր առկան կամ-
քի թափով արծվի պես սրացար հասարակության
հորիզոնից վեր, շատ վեր, Քաղաքներնչիք որտեղի
և մարերի վերա, ապա հզորացես ձգտնչիք, առ-
բայ և Ձեզ հետ բարեր, հանձնչիք զեպի ազնիվ
զեղարքնատի կանաչազգեստ ու կենսունակ բյուրն
ի վեր հասարակությունն էր

Այնտեղ ջույշ ափիք նորան Ձեր ստեղծած հրա-
շափքները՝ կյանքի մի շարք պարծառ ու խափար,
ազնիվ ու հապիտ... կենդանի տիպեր, արժանազո-
րնչիք նորա որտեղ և հոգու խորունկ աշխարհնե-
րում, պատկերներ ու եկարներ արժանաշուշիք,

որտեղ լին թաքնում բնության ոչ մի արևափրքիչ,
որտեղ շնորանի թափանցում են մեկ սրտից մյու-
սին ոգակնելով, մեկ հոգուց մյուսը շղթատելով:

Ինչ ափնի զմվար թան կա, քան սրտեր ու հո-
գիներ տառնը և աշխատիսի միջավայրում, ուշ
զեղարքնատը հափաար է մամանչի: Բայց Դուք
Ժրարան մեղվի պես երեսունինը տարի շարունակ
թուսք մեկ լեռնից մյուսը և զեղարքնատի մարդե-
րից, թաղմապիսի ծաղիկներից հափաքնչիք առատ
հյուսթ, որպեսզի հայ լեռնի փեթակը լցնելու ժոռն-
գակնք:

Ձեզ հետ և առաջ նանասարը ընկան շատերը,
յայց ոմանք հոգմափար եղան, ոմանք շնչապառ,
ոմանց անգործության մատնեցին, ոմանց զեմ

զամեր բարձրին... Դուք կարողացաք նեղքել ամեն արգելք և առաջ արշավելը Արշավնեցիք երեսուն-նինգ տարի էլ առաջ, միշտ առաջ անգնատ ու հաստատ ուղիով, որ քաջիք:

Այժմ որքան հատակ ու հանգիստ է Ձեր սիրտը, Ձեր հոգին, որ երեսուննինգ տարի երկար աշխատելուց հետո հանգրում է մարդկանց սրտերի ու հոգիների վերա, Ձեր իսկ կատարյալ գեղարքիտարի անասանն ու մշտակենդան ապարանքների մեջ:

Մտաւոյ շնորհալորում եմ Ձեր գիտաքը և ցանկանում էլ ազնիշ գիտալորության ու կանոս, պայծառ արև:

ԿՈՄԻՏԱՄ

Ամեն ոք գիտե որ երեկույթին մեծագույն ձգ-զողությունը Տիկին Միրանույի վերաբերումն է ու անոր կողման անհամբեր...

Տիկին Միրանույի մուտքը անազն ծափահա-րությամբ մը կողբումի. իր քաղածքն իսկ տար-բերություն մը ունի քաղածքներին, թալլ ու շնորհալի քան մը, զոր ըմ կրնար նշանել. իր շար-ժամանքը չեն ըսալովիք ու հատուկ շնորհ մը ունին միշտ. իր ծախը արծաթի ճեշունը ունի. թրթռա-լով սրտերու մեջ: Ամենքը լուռ իրեն կուկնկնդրեն, անա մեծ գերասանունին ինքը, այնպես ինչպե-

զուած էին մեզի թիֆլիսցիք. իր արվեստը արհմա-կամ քան մը լուսնի, ամեն քան իրեն հատուկ է:

Տիկին Միրանույը ամեն հատուկություն ունի ար-ժանալոր թարգմանը ըլլալ Տրամայի այս գեղեցիկ գործին: Իր արվեստին քաի զգացում ունի, ինչ որ անհրաժեշտ է Մարկիթի գրքն համար: Փող կխտի հայերենը... իսկ ինչ որ ազնվին է, խափշ ան տիկին Միրանույը սիրտ լեզուն:

ԳՐԻԳՈՐ ԶԱՀՐԱՅ

Մենք Միրանույը ունենք, որ ու... Թեմանից և ու էլ Մառալից ետ քի մուտմ:

Դա մի քան, որ տիկին Միրանույըն տաճավին ամբողջ զգում բարձր է պահում խմբից — նրա սրտնիցի առաջանությունը, արտասանությունը և ծախը: Այս մի խաղոր առաջնություն է, Ոչ ոք չլիտն հայ լեզուն այնքան նուրբ արտասանել և միշտ անգամ գեղեցկացնել, որքան տիկին Միրա-նույը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԻԼՁԱՅԵ

... Հանձին նրա մենք ունենք ոչ միայն մի ընդ-հանրապես շնորհալի գերասանունի, այլ լուրջ ու

առաջանդամոր գերատանուհի... Հազմադրան Նա
առաջագլուխ մի վաշտան անան հատեցի մայ
թառանի պատմության մեջ:

ԱՎԵՏԻՐ ԱՐԱՄԵԱՆՑԱՆ

Միքանույշը տխուրի գերատանուհիներից է,
որոնց հարեցի է մասամբ ցույց առաջ տանն մեկ բե-
մի վրա:

ՍԳԱՆԴԱՐ ՍԳԱՆԴԱՐՑԱՆ

... Միքանույշը բնակն վրա իր ֆիզիկական լիա-
նիք գեղեցկությունը և ծայրին ու մատերուն
շարժումի ազատությունովը կտրեք բնակն, զայն
մեկնն կտրեք կընցնե՝ երբ կերեսա Ձայնը միշտ
նայն համակրելի, նվազանալու ծայրն է որուն հի-
շատալը գեա կիթիլուս պղծեցններու անանցին:

ՎԱՀԱՆ ՔԵՐԵՑԱՆ

Միքանույշը այն մեծատաղանց աթոխատուհիներից էր, որոնց արվեստն ուսանելի է և որոնց խա-
ղը մնում է բարձր մարեր:

Միքանույշը դրամատիկ և արագիկ գերատանու-
հի էր Բարդ, կնեուս խնդիրներ, անկանելի հա-
գեվիմակ, պայքարի անհրաժեշտություն, կործան-
ման անխուսափելիություն, կրքերի անբասկալու-

թյուն, բազոր, տանքներ, մրթմանալ չընթացք—անա
Միքանույշի շարժիները:

Մինչև կնեուս գեա անկանելի մեղ է նրա կրթության
առաջանուն, արտիկ նկար մայնը, որ լիմ ուղում
ասել գեղեցկում էր, խառնակելով աչք մաղում և
արտարին հասկումթյուններ պատկերացնող բա-
ռիկ—մայնը, որ շատ հաղիվ զգալի զգում էր
ամենաբնական ու անկեղծ զգացումներից:

Միքա ընթմ էր նա, լինի զա տառը, բով է ասել
զուսպ իշխանուհա մեղ, թեև իշխանապետան,
հրամայողի գերում, ինչպես Ձեյնարն է, նա ընթմ
էր թե սիրտ, խանդապատանքի, իպենի լցված մա-
մին և ստեղծություն, վրեժխնդրություն, բազորի և
ցատման մեղ: Ամեն մի խառնի, վարմունքի, ամեն
մի արտահայտման մեղ Միքանույշը չէր կորցնում
կենդանի մարդու աչք ընթմությունը: Եվ աչքան
ընթմ սիրտ անեցող մարդը բնակ վրա, աչքան
զգացումներնով հարուստ հագեկան կյանքով ազ-
բող մարդը որդան միամտմանակ ներդաշնակ էր,
գեղարվեստորեն ինքնիշխան, հարաբերեն զուսպ
Ջուսպ, բայց երբեք սառն, երբեք անտարբեր: Մի-
քանույշն ազգում էր, աչքում, երբեմն բուշտուս,
երբեմն մեղմ, երբեմն մոխրենների տակին՝ միշտ
անմար:

ԴԵՐՆԵՆԻ ԴԵՄԻՐՃԱՆ

Միրանույշի նմայը ըստառիկ էր. նախապես լուսնը, առանձնապես նմայիկ էին նրա նախքենը և ծախը. աստվածային ինչպես կասեին Ռեքը:

Միրանույշի գեղերից շատերը նմայեցել են ինձ իրենց երգին ու նմայությունից կատարումով: Բայց նրա ոչ մի գեղանկատարումը աշուպա չի ցնցել ինձ, ինչպես Մեղեան: Քատրենը քաղաքած նստում էր գերասանուհու յուրացանկյուր շարժումին, խոսքին, նայացքին, իսկ բեմը ստանում էր այդ առյուծ կնոջ ոտների տակ: Դա խաղ չէր, այլ մի մտնեցին տարերք, որի մեջ կար և վերադարձած մեծ սեր, և անհաղուրդ կիրք, և վրեժխնդրության ծարավ և մի դաման պատմական իրականություն, որ Միրանույշը շողափնյի էր դարձնում իր գերազանց խաղով: Մարգարին աշտ հզոր կրքերի խոսքումը մի կնոջ խաղի մեջ—թե՛ անախոր էր և թե՛ աղճշնույ:

ՄՅԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ

... Այնքան նախապես և արտամայրիկ էին նրա շնչերը և զիմարտը, որ եթե նույնիսկ մեկ-մեկ փարձկիր էլ այնքան փակել, ստիպված էիր շուտով կրկին թաց անել ու նստել Միրանույշի գեղքին—

ԱՐՄԵՆ ԱՐՄԵՆՅԱՆ

Նա իր ամենապարզիակ ստեղծագործական ըզույթով քույր էր Դուզին և Մառային, որոնց լեր տեսել, առանց լինելու այդ երկուսի կրկնությունը՝ ոչ մի պարժանով և ոչ մի գնալուով, Թալով միշտ ինքը, իր էությամբ նույնացած արվեստին, որ իրենց էր և միայն իրենք:

Հաղարսիւր կրճերի շնչով քաղաքալից այդ գյուղաքորքոր թանկագին նյութը, դարձավ խաբույկ, անուշիկ երգեն, և վառվեց Միրանույշի անսովոր փայլով ամբողջ կեանքը, քանի մնաց նա իր նարպասա ժողովրդի պախում, և հանգավ, երբ յուր քամիներին անձնատուր... գնաց ժողովարար Նեղոսի անյուրասեր տներում:

Այդ անմար երգերի ամենապարզ և ամենափայլուն բոցը Մեղեան էր: Ոչինչ չեմ տեսել այնչի կատարյալ, այնչի վիթխարի, քան Միրանույշի այդ անձնավորումը, նա՛ որ թիլ բան չեմ տեսել:

Նրա Զյուրիա Ֆանան ու Զուգերմանի Մաղպան, Մարգարեան ու Զեյնալը, կույր Իզնիլը, Ման ժենն ու Արծվիկը, նույնիսկ Համբար ապրում էին նույն կենսականությամբ, քաղերանի նույն համայնի տրոփյունով, նույն ալյուսու լուսավորությամբ, նույն անգնդախոր անձրևիկի նրբությամբ, մնալով հանգեղծ տարերք լակներ, ուրայն գրանորումով, տարերք ներքնաշխարհով, որպես մի համաստեղության առանձին ժողովուրդներ:

Միքանուշին գիտեն, ովքեր տեսան Տեսա Նրան
և ետ Եղ միակ նկարագրոր բարասրությունը նրա
արժեատի մասին, ըստ իս, մի երկրագամ բու-
թյան է...

ՎԱՆԴԱՄ ՓԱՓԱՋՏԱՆ

Հերկման տեսարաններում մեզմ ազգայուն,
բարեության բազմենքին ահարկու, ուժեղ, մեծ
թափով, ապա նրա ներքին ազդումները, որը դի-
տալին մտացնել էր ապրես սուրբյան և իր նկա
տանում էր, գեղի յուր ներքին աշխարհը, որով
ապրում էր ինքը այդ վայրկյանին: Իսկ նրա աշ-
քերը—նրա նախասուկ ծով աշքերը, որանք նմա-
յում էին գիտալին և հիպնոսում:

Նոր ետ հիշում եմ Միքանուշին, որի նկա անց
եմ կաջրել իմ բնման հյանքի խաղաղագույն մա-
սը ետ հուզվում եմ, հուզմունքից ալյալլում եմ
և լիմ կարողանում ախրազանել ինձ, որպեսզի
սառնասիրտ նկարագրեմ այդ պարթառ, գեմբը,
որի նմանը չի եղել մեր թատրանում և չի կարող
մեղել ալյես, որովհետեւ նա միակն էր, որ եկավ,
որ երեսց մեր երկնամիամարում, որպես պարթառ
գիտաստ և յուր շրթանը կատարելուց նկատ ան-
հայտացավ հաղթանակահաթյան գիրքը:

ԻՍԱՀԱԿ ԱՆԻՍԻԱՆ

Հրթանես Փափաղյանից լսել եմ, որ նախատե-
լյալցնան շրթանում մեր գրական լեզվի մեջ մասն
շատ բաների համար մենք պարտական ենք Մի-
քանուշին: Փափաղյանը միշտ էլ համայնով էր
լսում նրան թե՛ բնմի վրա, թե՛ կյանքում և ան-
շաղկի կերպով որսում էր նրանից բազմաթիվ բա-
ռեր աւարտանալությաններ, որանք նկատազա-
յում պատարծում էր իր երկերում: Նա տաում
էր, որ կուզենար գրել ախպիսի լեզվով, որը կար-
գաղես նայեր ախպես, ինչպես Միքանուշին է աք-
տարելում իր գերերը բնմից: Հատկապես նա
ձգտում էր գրան ժուր-գա-լուրս պոետում, սա-
կան, ինչպես ինքն էր կարծում, լէր կարողացել
հասնել ցանկալի արդյունքի:

ԳԱՐՆԳԻՆ ԵՐԻՑՏԱՆ

Հայ թատրոնի պատմության մեջ Միքանուշին
իր հիմնում յա վաղյուն գործունեությամբ բռնում է
ախպիսի առարալոր տեղ, որպիսին ունենալ հա-
լողվում է շատ հազվադաս գերատաններին:

ԳԱՐՆԳԻՆ ԼԵՎՈՆՏԱՆ

Ամենեկը առաջ պետք է հիշել նրա նրամշտական անեման ծախը, որ այնպես խորն էր թափանցում հանդիսականի հոգու մեջ: Երբեմն ըշուկով արտասանում թառը նրա բերանից այնպես մեղուղիկ էր Ուլում, որ կարծես լուծակի բարին քնքույշ մասններով կոտոր... այնքան ներգաղնակ, այնքան ակամե շոյող, անույշ ծախ ուներ նա: Դրան հակառակ՝ ցատուժի ու զալլուժի բարձր տունըն այնպես անկ, սարսուռեղ էր, որ կարծես կատաղած վագրի մուկյուն էր ծալթում ու էլեկտրականացնում ողջ գահլենը...

Իսկ նրա գլխախաղը, նրա խաղոր ալքերի անեման լուռ խաղը, որի հայացքի մեջ այնքան տարբեր հույզեր էին արտացոլում:

Նա արտաքինով գեղեցիկ էր, ոչ էլ այնքան բարեկն կազմվածք ուներ: Բայց երբ բն էր գուրս գալիս, ողջ բնը լցվում էր ինչ-որ հրապուրիչ քեր-մուծյամբ: Հապա նրա պարզ ու հասակ առողջութունը, նրա գեղեցիկ հայերեն լեզուն, որից է ոչ մի բառ, ոչ մի Ուլում, չէր կորչում, ինչպան էլ մեծ մանուկ սանք ու ցածր տունով խառն:

Ըս միևնույն աշտը հայ բնի վրա դեռ բն յան էնքապիւրն այնպես տրամաբանորեն ու գեղեցիկ հայերենով արտասանող, ինչպիսին Միքանույշն էր:

Մրամշտական ծախի, հարուստ միմիկալն է հըստակ ու պարզ առողջանությունից բացի, հասարա-

կությանը գլխավորապես հրապուրում էր նրա անապատ զգացմունքով լի խորը խաղը: Նա կրտկն է մեծ գիտաբանով գերասանունի էր:

ՕԼԳԱ ԳՈՂԱԶՅԱՆ

ՔՆ՝ Քիմիկում է ՔՆ՝ Բարձրում տիկին Միքանույշն էր թաղավորում, հասարակությունը նրա մասնակցության մասնակց լցնում էր թատրոնը: Նրա ամեն մի բնեկիցը տանի էր փոխվում, շարաքներ առաջ հասարակությունը պատրաստվում էր ներկա գտնվելու նրա բնեկիցին:

Ձէր կարելի չգմայնել նրա խաղից, և մենք՝ բնի վրայի նրա խաղակիցներս անգամ տարվում էինք նրա խաղով, մոռանալով, որ բնի վրա ենք գտնվում:

Ձախն ու առողջանությունը բացը էին և նշից: Երբ Մանկան էինք գնացել գասարոյնների, Մ.Ու.Ս. գերասանները հարց էին առնիս իրենց ծանոթ հայերին, թե ի՞նչ լեզվով է խոսում Միքանույշը բնի վրա, և՛ թե հայերեն է, ապա ի՞նչու նման լի խմբի մյուս անդամներին խոսվածքին: Այնքան գեղեցիկ էր նրա արտասանությունը:

ԳՐԴԳՐ ԱՎԵՏԵԱՆ

Եստ պարզ ընտրութեան տեր կին էր՝ Լուգ-նըզում էր հասարակ, բայց ճաշակով, Գեղեցիկ աչքեր ուներ, գրավիչ, ազդու հայացք: Արդեն տուրիքով կին լինելով, նա իրեն երիտասարդուհու պես էր պահում: Հոգեմածութեան, նիւթանդութեան ասած բաները, ասեա, նրա համար գոյաթեան չունեին:

Արդեն տնօրանի գերասանուհի լինելով, նա մեզանից ափնի էր հուզվում ներկայացումների մամանակ, կարծես նենց առաջին անգամն էր բնւթարմանում:

Հոգեկան մեծ կարողութեաններն ու խոր ապրումների տեր գերասանուհի էր: Բաժանան էր տեսնել նրան «Մեղեհա»-ում՝ համոզվելու համար որ այդ կինը զգացմունքների և հույզների մի տնուն ավելիանաւ էր:

Եւ ասեա, անցնող այդ տարիները մինչև այսօր էլ չխորոզացան և մինչև մահ էլ չեն կարող մշուշել նրա գեմքը, որ հիշափի մէջտ կանգնած է իմ աչքերի առաջ:

Ամեն րոպե նա ինն հետ է, իմ հայացքը միշտ նրան է ուղղված, ասեա ես հար գիտում եմ մեծ վարպետի ձեռքով կերտած մի հոյաբոյ աքանա

ՀԱՅՄԻԿ

Վերջին անգամ խաղաղել եմ Միքանուշի հետ 17 թվին և 23 տարի է անցել այդ մահամահիշ, տակա՛ն նրան կարծես այսօր էլ կենդանի տեսնում եմ իր ձեւերով, քաջամքով ու շարժումներով, միշտ եմ յուրաքանչյուր նախադասութեան ինտուաշխանները և եթէ Պարտադր լինեիր խոսքի մեղուգիան նախադրել, ես կհարադանայի այդ անել առանց մի ձայնակիւմ անգամ սխալվելու, այնքան խորն է և ուժեղ իմ հիշողութեան մեջ նրա խաղաղութեանը:

ԱՐՄԻՍ ՈՍԿԱԼՅԱՆ

Միքանուշ և Արեւյան—գրանք այնպիսի մեծութեաններ էին, որանց հանդեպ խոնարհվում էին շատ գլուխներ: Ես չեմ հիշում ոչ որի, որ այդ երկուսի նման սիրե թաղորնու: Նրանց համար թաղորնից դուրս կրանքը գորշ էր, անհետաքրքիր, թաղորնն էր, որ շեքմ արնի պես տաքացնում էր նրանց հոգիները և այդ հոգիների շեքմութեանն էր, որ պետրում էր մշտնեղին, և ինչպան գովար, ինչպան խորհուրդորդ լինեիր մեր ուղին, մպխոր գեմբերին, անտրտունը գնում էինք նրանց հետեփի:

ՄԻՔԱՅԵՆՆ ՄԱՆՎԵԼՅԱՆ

Բացի Պուգնիչ և Նրմուզովսիչ, եւ չգտեմ մի ալ զհրատանուեալս, որ ախպես սուրբեր ըմէի վրա, ինչպէս այդ կարողանում է տիկ. Միրանուշչը, Դերասանուհու ընտէին մեծ ստալանդը և ալն վարդապետութիւնը, ալն զարմանալի տնիմեկան, որ մշակել է իր մեջ Միրանուշչը, միանալով կազմում են աշխարհի մի զեղարգնատական ամբողջութիւն, որ թուի է տալիս մեզ վստահութիւն ստել, թէ մասնականից հայ զեղարգնատը իրաւունք ունի պարծենալու, բազարակիքի սողգերի առեւ իր Միրանուշչով:

Միրանուշչ — ի՞նչ նվիրական և ի՞նչ բովանդակալից անուն յարաբանելու ի համար, ով երբեք մշակել է նրա ստեղծագործութեան շարժառայողութիւնները: Բովանդակ է կարգաւ կամ լսեա այդ անունը, և սեւս ամբողջ լուծարեալ սուլլոյում է աւարին պահ հասկանալի մի հուզմունքով, որ կարծես թէ մի անասկ ստելութիւն ունի ալն զգացմունքի նման, երբ մարդիկ վերջնիւում ու վերադարձում են իրենց աւարին սեղը:

Տեսե՛ք Միրանուշչին ըմէի վրա, ըմբռնե՛ք նրա ստեղծագործութեան փոփոխեալ սնանկութեւն:

Վաթիչ՝ այդ նշանակում էր մեկ անգամ ստմիշտ սիրել Սատարնը ընթացին սիրով՝ աշխատե՛ր երբեք այդ սիրուն չղափանանելու համար:

Անա որտեղից է ծագում մարդուն համակող ալն հուզմունքը, որի մասին ասացի ինչ վերջ և որը տարազ անցնող սաղարմունքից ը, որովհետեւ "այդ համակմունքին հաղորդում են վերնուշչը, վերականգնանում է մի ամբողջ շարան ընթակման հագեղմալ ալն կեդարաններ, որ իր երկարամաս զործունեութեան ընթացքում ստեղծել ու ստեղծագործել, կուէ ու կտնել էր մեծ զերասանուհին:

ԼԵՎՈՆ ՔԱԼԱՆՔԱՆ

Ան յախտ չեմ ունեցել տեսնելու աշխարհաբանական արտիստիկներ Նրմուզովսիչ և Ֆեդատովսիչ, էլ ինտերա Պուգնիչն ու Սատար Քերմարին, և զմարտարար չեմ կարող համեմատութիւններ տնել նրանց ու տիկին Միրանուշչի միջև Սափայն կիսն նրանց էլ ամպում են եղել ետ յարան, որքան տիկին Միրանուշչը և իսկ իրան վարդապետութեամբ մշակել ու զգացել են իրենց արտիստական ամբողջութիւն, սպաս տիկին Միրանուշչի հետ նրանց եւ ընթակման կիսատովաններ են եղել...

ՎԱՆԱՐՇ ՎԱՆԱՐՇԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԵՄԵՐ

Արարուշը (Արարի Կանաքայան) ծնվել է 1857-ին, Պալատ, մայիսի 25-ին (Ղ. ա.):

Իր սկզբնական կրթությունը Արարուշն ստանում է Փակկալքի թաղի օրինարաց վարժարանում: Փոքր հասակից կապվում է թատրոնի հետ և ժամանակում քրքր՝ Ասալքի և ժողովրդից աղջիկ՝ Ազնիվ հրալլայի կազմակերպած ներկայացումներին: 1873-ին ընդունվում է Մազաթյանի կազմակերպած խումբը: Այստեղից էլ սկիզբ է առնում նրա բեմական գործունեությունը պրոֆեսիոնալ թատրոնում: Այնուհետև եւ մեջքնդմեջ զարմել է Լաիսի Վարդույանի, Թովմա Պատույանյանի և Արարիկ Պենկյանի գլխավորած թատրոնի խմբերում:

1879-ին Պարոս Ազադյանի և Ասալքի հետ, Գևորգ Ջեզեչյանի հրավերով, մեկնում է Թիֆլիս, ուր մնում է մինչև 1881-ը, ապա նորից վերադառնում է ծննդավայր: Թիֆլիսում կատարած զերեքից արժեքավորներն են Օնիկյա (Բեմական), Անանի (Բելլա մեկ գուն), Ամալիա (Բեմական) և

Պոլինա (Բեմական) զարաբել: 1883-ին շքադարձության է ելնում զեղի Լուսնաստե և Եղիպատ: Այդ տարի Աթենքում առնանում է չաթակաթը Եփեսոսի հետ, որից հետագայում քամակվում եւ Այս տարիներից Արարուշը հանդես գալով օպերաներում ազնվալի հույս է հանում որպես երգչուհի: Է. Ջուխաչյանի ղեկավարիչ Լոր-Լոր աղա օպերետում մի առանձին փայլով կատարում է Պարթևի դերը: ԹՎ Պուլի, թՎ Աթենքի, թՎ Կահիրեի մասուշ ընթե և քարքե և գնահատել Արարուշի այդ կատարումը: 1891-ին կրկին Թիֆլիսումն է: 1892-ին այցելում է Բագու: Դրանից հետո խումբ կազմած ուղևորվում է Ռուսլարիա և Ռումինիա: Մյառմամանակ Պալատ մուտուց հետո, 1897-ին վերջնականապես տեղափոխվում է Կովստ, սկսելով հաստատվում է Բաքվում, հետո Թիֆլիսում, համալի, գլխավորապես աճառները այցելելով նրան, Ալեքսանդրապոլ, Ղարա, Եւլի, Գանակ, Մազալի, Նոր-Նախիջևան, Աստրախան, Ղզաք և այլ քաղաքներ:

1937 և 1938 թվականներին ձերտնույլը մի խումբ հայ գերատեսնների գլուխ տեղան մեկնում է Ռազդադյա, այնտեղից Ենիգուտ: 1933-ին Քաղվում չքաղ կնդգվ էրվում է Միքանույլի քեմական գործունեության ՅՏ-տեղանը: 1910-ին ուղևորվում է Պոլսո, ուր երկար ընդգրկումից հետո ներկայացումներ է առնում, զանկելով խանգաճաւ ընդունկելություն: 1912-ին Լոմանենն Արեւշտի և մի շարք ալլ հայ գերատեսնների հետ մեկնում է Մոսկւո՝ գաւաորակներն Ռուսական թաւաքական քեմադատությունը Միքանույլին դրվաւում է որպէս մեծ գերատեսնուհի: Միքանույլը մեծ հաջողությամբ հանգնում է գալիս նաև Պաւերքուրգում, արժանանալով մոմալի և թաւաքական հաւաքախախտքայան թարթ գնահատությունը:

Այս տարիները հանդիսանում են Միքանույլի քեմական գործունեության ամենարեզմաճոր շրջանը: Լիլլալ կուլքները թախաթաղ նշանակաբար են ունենում գերատեսնու համար: Վերջնականապէս կանգնելով սեպտաակական արվեստի գիլքերի վրա, նրա հայակաղ ազգանըլը վախաւար գրանորման և քալլաւաակման լալի հնարաղորություններ է առաւում: Այս տարիներին է. որ Միքանույլը մեղ մշտաի նախից ստեղծում է կանաչ կերպարներ մի հարուստ շարք: Այլու է նա հանգնում եր գալիս նաև կառակերպական պիկներում, թալլ նա մեծ համբալի է հասնում որպէս ուղքեղական գերատեսնուհի: Միքանույլի գլխաճոր պիկերն են՝ Լոմանենա (սՈղլեսնի կույս), Մաղլին (սճալակ), Մաղաթիս

Գորին (սճամկաղաղաղ տիկին), Մեղես, Եղիկ, Ռուզան, Մաղա (սճալանական տաւ), Քեմաթ (սճալանաւաթայուն), Լաւաաթիս Քիլթաղ(նա (սճալու), կուլքներնա (սճամկաղ մաղաղորներ), Աննա Վիկաթաղ(նա (սկայանքի արժեքը), Կաւաթիկնա (սճալանակ տանճաւաթայունը), Կաւթին (սճալամ Սան ժին) և ալլու Քաղի կանաչի պիկերից նա խաղաղել է նաև աղամարգիկանց պիկեր, Ինչպէս Լամկես, Արեւիկ և ալլն:

1922-ին իր գաւաթ՝ Աւաղկիկ պառնաւով Միքանույլը հաւաղարկում է Պոլսո: 1931-ին տեղափոխվում է Ենիգուտաւ: Մեծ գերատեսնուհի կանքի վերջին տաւնալակց լի է զաւաւաթայունկելով և հաղկան խաղքով: Աղքատեղիքայուն նա առնում է իր վերջին ներկայացումը, 74 տարեկան հասակում խաղում է Մաղաթիս Գորիկի պիկը: Այս տեղանում է կանքին, ուր պիկը է նշվիք գերատեսնուհի հաղկաւնը: Լորեյանական երկրորդի պառնաւովում է մի հաւղան կարգաւու Լոմանենի պիկը: Սակայն հաղկայանի նախորակին Միքանույլը կիվանդաւում է: Գնքմանական կիվանդանայում շարք երկու անսի չափ նա ինտմկում է թաղկում է, թալլ տեղաւու:

1932-ի հունիսի 10-ին հայ մեծ գերատեսնուհին 75-ամյա հասակում վախճանվում է և թաղվում հաղկական ազգային գերեզմանոցում՝ նշանաճոր կրքիմարան Նրվակ Օայանի կրքին:

ԲԱՆԱԿԱՆՔԱՆՈՒՄ

[Խաղաղության փառարկան] — Մարկ Ջոնսոն	8
Միջառնային էլանդում և թեմի վրա — Վառլեյան	9
Միջառնային առաջինը	41
Ժամանակակիցները Միջառնային մասին	44
Նկարագրական գծեր	22

20-1052

Եւրթ 1. անձեւ Նախկին Քաղաքի ընկերացի Նախագահացի անձեւ

„ՏԻՐԱՆՍԻ“

Ալբոմ, посвященный 100-летию со дня рождения актрисы

(На армянском языке)

Издание Армянского Театрального общества

Ереван, 1957

1940-1941 7150 N.D.

1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.

1. 1940-1941
1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.

2. 1940-1941, 1940-1941
1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.

3. 1940-1941
1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.

4. 1940-1941
1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.

5. 1940-1941
1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.

6. 1940-1941
1940-1941 7150 N.D.
1940-1941 7150 N.D.

A ^T
16722